

การศึกษา พลวัตการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา: บ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เคี้ยะตอนบน ตำบลคอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เคี้ยะตอนบนจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงปี พ.ศ.2497-2520 และปี พ.ศ.2535-2548 และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในแต่ละยุค โดยวิธีศึกษาเชิงประวัติศาสตร์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลดาวเทียม Landsat TM5 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป PC Erdas Imagine และ PC Arcview

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินพบว่าระหว่างปี พ.ศ.2497-2520 พื้นที่ไร่ร้างเพิ่มขึ้น 10.07 เท่า จาก 121.41 ไร่ เป็น 1,224.62 ไร่ มาจากพื้นที่เกษตร 690.24 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้ 332.87 ไร่ มีสาเหตุมาจากการอพยพและปลูกฝิ่น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ คือ เศรษฐกิจ นโยบายของรัฐไม่ชัดเจน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทั้งชาวปกากะญอ รวมถึงชาวม้ง และคนพื้นราบเข้ามาร่วมใช้พื้นที่ ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มมีวัฒนธรรมแตกต่างจากชาวปกากะญอ วัฒนธรรมและความเชื่อในการจัดการป่าไม้ของปกากะญอจึงไม่สามารถใช้ได้

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระหว่างปี พ.ศ.2535-2548 พบว่า พบว่าพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้น 1.73 เท่า จาก 1,136.72 ไร่ เป็น 1,965.63 ไร่ มาจากพื้นที่ป่าไม้ 1,234.38 ไร่ การขยายตัวของพื้นที่เกษตร มีปัจจัยทางนโยบายของภาครัฐและองค์กรนานาชาติเข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่นในพื้นที่สูง อีกปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ หลังจากที่ชุมชนได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชชนิดอื่น จึงพึ่งพิงปัจจัยภายนอกในการผลิตเพื่อหวังผลทางรายได้

ความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ที่ดินในอดีตเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งเกิดจากการเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในฐานะตัวแทนของรัฐ ต่อมาเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชน ซึ่งบ้านห้วยส้มป่อยเป็นชุมชนค้ำน้ำที่มีระบบการผลิตแบบเข้มข้น พึ่งพิงปัจจัยภายนอกเป็นหลัก จึงก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนทำน้ำที่มีความต้องการทรัพยากรในผลิตเช่นกัน

ปัจจุบันพบว่า ชุมชนบ้านห้วยส้มป่อยได้ตระหนักถึงคุณค่า ประโยชน์และโทษของการใช้ที่ดินมากขึ้น โดยให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐ ในรูปแบบการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ โครงการหลวง องค์กรการบริหารส่วนตำบล และ องค์กรภาคเอกชน ได้แก่ โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ สมาคมศูนย์รวมการศึกษา และ วัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) แต่ละหน่วยงานมีวัตถุประสงค์และภารกิจที่แตกต่างกันออกไป แต่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาพื้นที่สูงให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยสอดคล้องกับระบบนิเวศน์ของชุมชน ทำให้การใช้ที่ดินบ้านห้วยส้มป่อยเริ่มเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลไปยังการใช้ที่ดินในอนาคตของชุมชน

The purposes of research on dynamic of land use in highland: a case study at Hauy Som Poi Village in Maetia Upper Watershed, Doikeaw Subdistrict, Chomthong District, Chiangmai Province were 1) to study the changeable in land uses at Ban Hauy Som Poi in Maetia upper watershed from the past to present by divided into 2 periods of time: 1954 – 1977 and 1992-2005 2) to study the factors affected the changes of the land use during each period by in-depth interviews and data analysis process of Landsat TM5 and aerial photo by using PC Erdas Imagine and PC Arcview.

The results showed that from 1954-1997, the fallow land increased 10.07 times: from 121.41 to 1,224.62 rais. The study also found 690.24 and 322.87 rais were the agricultural land and the pristine forest respectively. The causes of those problems were Hmong migrations and inhibition of opium growing rapidly. The factors affected changes were economic, the unclear government policy, and the population increases of Pga K'nyau and Hmong, and the incoming people from down stream. The differences in belief and likelihood among them cause the problem in land use. Since the culture and belives of Pka K'nyou towards forest management could not be use.

The results indicated from 1992-2005 the agricultural land increased 1.73 time: from 1,136.72 to 1,965.63 rais (1,234.38 rais of the forest). The expanding of agriculture was affected by government policies and international organizations. People in this area were supported to grow economic plants instead of opium. Another factor was the economic factor because the external factor become to their production after they were supported to grow other plants.

The land use conflict in the past occurred between the local community and the representatives of the government. But later, the conflict appeared among the communities of Huai Som Poi where the community in the upper stream area with intensive production system which depended on the external factor for their production affected the community in the lower area .

Currently Hauy Som Poi community people's awareness of the conflict effect of land use has increasingly in comparison to the past. They have been working in close cooperation with government and non-government organizations inform of participation management, such as the Royal Project Foundation, Tambon Administrative Office, Joint Protected Area Management, Sustainable Development Foundation: Inter Mountain Peoples Education and Culture in Thailand Association who had the same main purpose to sustain upland livelihood and natural resources. Therefore, land use in Hauy Som Poi village has been more organized, and it would be good for the community in the future.